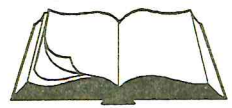

מִי יֵרֵם הָיִם

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח').

גליון 297

מחל' ראש השנה, סליחות, תקיעות, יום שני, תשרי תשע"ז

זום גדליה, פשי"ת

ההלכות נפרכו פ"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהמ"ד צא"י "דברי שיר" ב"ב

עניני סליחות

העברת ס"ת לצורך סליחות

◀ **שאלה:** האם מותר להעביר ס"ת לחדר שמתפללים בו סליחות כדי שיהיה שם בשעה שפותחין הארון ל"שמע קולנו" ו"אבינו מלכנו"?
תשובה: כל שהוא צורך הציבור מותר להעביר ס"ת, דנחשב לדבר מצוה לכבוד התפילה (הגר"נ קרליץ שליט"א, והגר"ח קניבסקי שליט"א).

ראש השנה

אכילת סימנים

◀ כתוב בשו"ע (סי' תקפ"ג י"א וזהו לשון גמ' הוריות י"ב): יהא אדם רגיל לאכול בראש השנה רוביא וכו', דהיינו אכילת הסימנים. ויש להעיר מהו לשון "יהא רגיל", אם אוכל רק בלילה הראשון אלא משמע שיש לעשות כן גם בלילה השני (כן מדייק ה"בן יהודע"). וכ"כ בשע"ת סי"ק ג' בשם "אליה רבה" ומח"ב להחיד"א (א) וגם בסעודת היום יש מקום לאכול הסימנים הנזכרים לאכילה בליל ר"ה אם יש לו ורוצה בכך ("מטה אפרים" סי' תקצ"ז סעיף ד').

סימנים עם חשש תולעים

◀ **שאלה:** בכמה מהסימנים יש חשש תולעים וקשה לבדוקם, מה צריכים לעשות?
תשובה: אע"פ שאין לאוכלם מ"מ ינחם לפנינו ויאמר את ה"יהי רצון", רק על ראייתם, מכיון שאין זו ברכה אלא תפילה בלבד ובקשת רחמים, שאפשר לאומרה אפילו בלי אכילה וראיה ("כף החיים" סי' תקפ"ג ס"ק ו').

איזו תפילה עדיפה

◀ חולה שקשה לו להתפלל את כל התפילות שמתפללים בראש השנה, ויכול להתפלל רק תפילה אחת, צריך להתפלל תפילת מוסף, מפני שבתפילה זו כלול גם מעין תפילת שחרית, וגם ברכות של מלכויות, זכרונות ושופרות (בעל "שבט הלוי" זצ"ל).

שתיית מים לפני התפילה

◀ אלו שלא עושים קידוש לפני התקיעות, ראוי לכתחילה לשתות מים לפני התפילה כדי שלא יתענו עד לאחר חצות היום. (ועי' משנ"ב תקפ"ד סי"ק ה', ו"ערוך השולחן" סי' תקפ"ח סעיף א', וב"אלף למגן" סי' תקצ"ז ב', וספר "דרכי יוסף צבי" סי' ה').

ניגון באמצע הקדיש

◀ כתב במשנ"ב (סי' נ"ו סי"ק ב' וסי' קכ"ד סי"ק ל"ה), שאם החזן מאריך בניגון של "ואמרו אמן", יאמרו הקהל מיד "אמן" כי הניגון הוא הפסק, וצריך לענות מיד לאחר בקשת "ובזמן קריב", או אחר תיבת "דאמירן בעלמא", עיי' שם.
 ולפי העירו על מה שבישיבות הקדושות נוהגים בשחרית של הימים הנוראים להאריך בניגון לאחר "בעגלא ובזמן קריב" וכן בנעילה של יום כיפור, ויש להזהר בזה (הגר"ח קניבסקי שליט"א). וכבר כמה שנים שבישיבת פוניבז' נוהגים לעשות את הניגון אחרי מילת "בעגלא" ואח"כ החזן ממשיך "ובזמן קריב". וי"א שאין זה נחשב כלל 'מאריך בניגון' משום שזה הנוסח ומותר לעשות כן (הגר"ש איועריב זצ"ל).

תשלום שליח ציבור

◀ חזן המקבל שכר עבור תפילתו בימים הנוראים, יזהר להתפלל עוד תפילה אחת חשובה כגון סליחות וכד', בכדי שיהא שכר יו"ט בהבלעה (וכמבואר בשו"ע סי' ש"ו, ומשנ"ב סי"ק כ"ד). אבל אם מתפלל רק מנחה רגילה של חול, אין להקל בזה, דכו"ע יודעים שאין נותנים שכר עבור זה (הגר"ש איועריב זצ"ל מורבא בשש"כ פי כ"ח קמ"ה).

תקיעות

השתנה הקול באמצע התקיעה

◀ איתא בשו"ע (תקפ"ו ו') כל הקולות כשרים בשופר, עיי' ולפי"ז ה"ה כן אם תוך כדי התקיעה השתנה הקול מעב לדק או לצרוד או מקול

חזק לקול חלש, ואף אם חוזר חלילה לקול חזק כשר, כיון שנשמע הכל ברצף אחד בלי הפסק ("ארחות רבינו" ח"ב עמ" קפ"ג בשם מרן ה"חזון איש" ובעל ה"קהילות יעקב" זצ"ל, שלא הקפידו על כך, ועי' ספר "קיצור הלי' מועדים" עמ" נ"ה שכן משמע ב"לקט יושר" עמ" קכ"ה). אמנם היו גדולים שדקדקו שיהיה הקול ישר מתחילתו ועד סופו, ואם היה משתנה באמצע היו מצווים לתקוע שנית (מהרי"ל דיסקין זצ"ל, מובא בספר "שאלות שלמה" ח"ב סי' נ"ה).

אבל רוב ישראל לא נהגו לדקדק בכך, ומ"מ נכון שבעל התוקע ירגיל עצמו לתקוע בקול אחד מתחילה ועד סוף (עי' "אשל אברהם" תנינא סי' ק"צ, ובספר "מועדים וזמנים" ח"א סי' ה').

הפסיק באמצע תקיעה או תרועה

◀ איתא בשו"ע (תק"צ ד') ג' שברים צריך לעשותם בנשימה אחת, וכתב ב"שו"ע הרב" (סעיף ד' וחי') שה"ה כל תקיעה וכל תרועה חייב לעשותם בנשימה אחת.

והנה מצוי שבאמצע שתוקע, אינו מצליח להשמיע קול שופר, ויוצא נפיחה של אויר בעלמא לתוך השופר, ושוב חוזר ומשמיע קול שופר (וזה מצוי בתרועה), אם יש בו שיעור כדי נשימה נחשב כהפסק.

תוקע תרועה קצרה

◀ **שאלה:** בתקיעות של תשרי"ת או תר"ת עשה תרועה של ג' נקודות ונפסק, האם מספיק לחזור ולעשות תרועה חדשה?
תשובה: בשו"ע (תק"צ סעיף ג') יש ב' דעות מהו שיעור תרועה, ולפי דעה הראשונה שיעור תרועה הוא ג' כוחות, עי' שם. וא"כ בנ"ד מעיקר הדין יצא, אמנם לכתחילה חוששין לדעה שנייה לעשות תרועה של ט' כוחות (משנ"ב סי"ק י"ב).

ולכן לא מספיק לתקוע תרועה שלימה פעם שניה, דנמצא שעשה פעמיים תרועה שנחשב להפסק (שו"ע שם סעיף ה', ומשנ"ב סי' תקפ"ח סי"ק ח'), ולכן עליו לחזור על כל השורה, ותוקע עוד פעם מתקיעה ראשונה.

חסרה תקיעה באמצע

◀ **שאלה:** לאחר שגמרו את כל שלוש התקיעות, העירו כמה מהשומעים שבתשרי"ת השני, הבעל תוקע עשה רק תקיעה אחת בין השני לשלישי, מה עליו לעשות?
תשובה: נמצא שחסר תשרי"ת אחד, לכן יש לחזור ולתקוע עוד פעם אחת תשרי"ת, ואין זה מעכב מה שעשה תשרי"ת ותשרי"ת באמצע, העיקר שלא להפסיק באמצע תשרי"ת עצמו.

תקרה אקוסטית בתקיעת שופר

◀ **שאלה:** בבית כנסת שיש בו תקרה אקוסטית שמעבירה את הקול לרחבי האולם, האם כשר לתקיעת שופר?

תשובה: כתב השו"ע (סי' תקפ"ו א') אם שומעים קול הברה ולא קול השופר, לא יצא ידי"ח, עיי' שם. אולם בנ"ד שתקרה אקוסטית עשויה לפזר את הקול הטבעי של השופר עצמו, לכל צדדי האולם, ונחשב כקול השופר עצמו ולא כקול הברה (הגר"נ קרליץ שליט"א, "חוט השני" ראש השנה פ"ג סי"ק ג').

אבל אם פותחים עוד חדרים לתפילה ומעבירים את התפילה מביהמ"ד המרכזי עיי' צינורות וכד'. באופן זה יש לבדוק דרך הצינורות שמא שומעים רק קול הברה, ואם לא שומעים קול השופר עצמו לא יוצאים ידי חובה (שם).

טיפול במתעלף לפני התקיעות

◀ **שאלה:** מעשה באחד מבתי הכנסת, לאחר שבירכו על השופר (ב' ברכות) התעלף אחד מהשומעים, כולם צעקו ו"הצלה" הגיעו, ורק לאחר כעשר דקות רצו לתקוע, האם צריך לחזור ולברך?

תשובה: אלו שדיברו, מכיון שזה בין הברכה לתחילת המצוה (אע"פ שהיה אונס ואפילו פקוח נפש סו"ס זה שלא לצורך המצוה) צריכים לחזור ולברך, ולכן צריך אחד יברך ויוציא את כולם בברכה, ובנ"ד הבעל תוקע שחיכה ולא דיבר, לא יברך אלא יבקשו מה"מקריא" שיברך להוציא את כולם.

שמיעת תקיעות שופר באמצע שמו"ע

מי שנמצא באמצע שמו"ע של מוסף, והשי"ץ כבר תוקע, יפסיק ישמע התקיעות, ואין בזה חשש הפסק, וגם יוצא בזה ידי חובתו (שו"ת אגרות משה" או"ח ח"א סי' קע"ג).

הפסיד חלק מתקיעות דמעומד

מי שהלך לצרכיו בשעה שתקע השי"ץ תקיעות דמעומד, אינו צריך להשלים אח"כ, כי תקיעות אלו נתקנו לציוור ולא ליחיד (עי' חזון איש" או"ח סי' קל"ז סי"ק ד').

"אשר יצר" ותהילים בין התקיעות

מותר לברך ברכת "אשר יצר" לפני גמר התקיעות דמעומד ואי"ז הפסק, (מנחת יצחק ח"ד סי' מ"ד, "שבט הלוי" ח"ז סי' ע"ט). וכן מי שגמר שמו"ע של חש יוכל לומר תהילים ("ארחות רבינו" ח"ב עמ' קצ"א שכן נהג בעל ה"קהילות יעקב" זצ"ל, והגרי"ש אלישיב זצ"ל).

חיוב חינוך

שאלה: ילד בן תשע שנים חולה, ואינו יכול ללכת לביהמ"ד בראש השנה, מה הדין לענין תקיעת שופר?

תשובה: מצות שופר הוא חיוב על כל אחד ואחד, ולכן היות שהגיע כבר לגיל חינוך חייב עכ"פ מדרבנן לשמוע שופר, ואביו יתקע עבורו, ואם לא יכול לתקוע, יביא אחר לביתו שיתקע עבורו.

לומר לאביו מה להתפלל

שאלה: המתפלל ליד אביו שהוא זקן, וצריך לומר לו מה להתפלל (ולא מספיק להראותו בפנים), האם מותר גם באמצע תקיעות דמעומד?

תשובה: איתא בשו"ע (סי' תקצ"ב ג') לא ישיח לא התוקע ולא הציבור בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד, אבל מענין התקיעות והתפילות לא נחשב הפסק. וכן כל סוגי התפילות לא נחשבות כהפסק. וכן מי שגמר שמו"ע של חש יוכל לומר תהילים ("ארחות רבינו" ח"ב עמ' קצ"א, שכן נהג בעל ה"קהילות יעקב" זצ"ל, והגרי"ש אלישיב זצ"ל). וכן מותר לומר ברכת "אשר יצר" (שו"ת "מנחת יצחק" ח"ג סי' מ"ד, ושו"ת "שבט הלוי" ח"ז סי' ע"ט).

וכן לעזור לאביו בענין התפילה בודאי נחשב צורך, ומותר לומר לאביו מה להתפלל (הגרי"נ קרליץ שליט"א).

השתמש בשופר חברו עבור אשה

שאלה: האם מותר לקחת שופר של חברו בלי דעתו לצורך תקיעת אשה?

יסוד השאלה הוא, דכתב המשנ"ב (סי' תקפ"ו סי"ק ט') בשם אחרונים דמותר ליטול שופר של חברו בלא ידיעתו לתקוע בו, משום דניחא ליה לאינש למיעבד מצוה בממונו, ובדאי היה מתרצה בזה. אמרינן ניחא ליה לאינש למיעבד מצוה בממונו, האם דוקא במצוה חיובית כגון לולב (רמ"א סי' תרמ"ט ה'), תפילין, תלמוד תורה, שופר לאיש, אבל למצוה קיומית אולי לא.

תשובה: מסתבר שגם לצורך מצוה קיומית אמרינן ניחא ליה לאינש וכי, וראיה לדין זה דאיתא בשו"ע (סי' י"ד סי"ד) שמותר ליטול טלית חברו ולברך עליה, אע"פ שהמנהג ללבוש טלית בשעת התפילה אינו חיוב אלא מנהג טוב (שו"ת "אגרות משה" או"ח ח"ב תשי"ק, ושו"ת "התעוררות תשובה" ח"א תשי"ק ע"ז).

ויש להוסיף שכן משמע במשנ"ב (שם) שכתב שמותר לתקוע כל מאה הקולות אע"פ שאינו מדינא, כיון שנהגו כן בודאי לא ימחה.

הבאת שופר לחולה בראש השנה

שאלה: חולה שנמצא בבית חולים וסיכם עם חברו שיבוא בראש השנה לתקוע לו בשופר ע"י עירוב תחומין שיעשה מערב יו"ט, ובדרך לבית החולים יעבור דרך הבית של החולה לקחת את השופר לו המונה שם כדי לתקוע בו, האם אפשר לעשות כן?

תשובה: יש דין שכליו של אדם ה"ה כמו בעליהם, וכל מקום שלבעלים מותר ללכת מותר להביא את כליו לשם, וכמבואר בשו"ע (סי' שצ"ז סעי' ג'), ולכן לבעל תוקע שעשה עירוב תחומין מותר ללכת לבקר את החולה עפ"י ההיתר של העירוב שעשה, אבל הוא לא יוכל לקחת עמו את השופר של החולה, היות שלגבי החולה הוא מחוץ לתחום, ואסור לאדם אחר לקחת תחומין לשם. וא"כ לא יוכל הבעל תוקע להביא לחולה את השופר שלו, כיון שיש בזה איסור תחומין.

אולם יש לדון דאיתא בשו"ע (שם סעי' י"א) השואל כלי מחברו בערב יו"ט אפילו לא לקחו אלא בלילה, הרי"ז כרגלי השואל, ומפ' המשנ"ב אפילו שלא משך את הכלי מערב יו"ט ועדיין לאו ברשותיה, מ"מ כיון שהבטיחו לשאלו, לענין עירוב נחשב כברשותו, ע"י שם. ולפ"ז כיון שהחולה כבר לבעל תוקע שיקח את השופר ביו"ט שמה נחשב ברשותו מערב יו"ט, והרי"ז כרגלי הבעל תוקע.

ואמנם י"ל שכאן לא נחשב הבעל תוקע כשואל, מכיון שהרי הוא מביאו לצורך הבעלים ותוקע לצורך הבעלים, ואין זה נחשב כשואל, נמצא שבין השמשות של יו"ט הוא עדיין ברשות החולה ואסור לו להביא את השופר עמו לבית החולים.

כריעה בתפילת "עלינו"

בתפילת "עלינו" שאומרים באמצע תפילת מוסף בלחש המנהג הוא לכרוע קצת כשאומרים "ואנחנו כורעים ומשתחוים", ואין בו משום איסור להוסיף על הכריעות, שעיקר האיסור הוא בשעת התחלה וסוף של ברכות שמו"ע, אבל בשאר המקומות יכול לכרוע (עי' משנ"ב סי' קי"ג סי"ק ט', הגרי"ח קניבסקי שליט"א).

ואפילו לדעת הגרי"א (סי' נ"ו סי"ק ד') שאין לכרוע בקדיש משום שאין להוסיף על הכריעות אפילו שאינו בתפילת שמו"ע, מ"מ בשעת אמירת "ואנחנו כורעים" כל השנה וגם בתפילת ר"ה יש לכרוע, מכיון שאמר "ואנחנו כורעים", ואם אינו כורע הוי כמו דובר שקרים ולכן גם לדעת הגרי"א יש לכרוע כאן (הגרי"ש אלישיב זצ"ל).

יום שני של ראש השנה

יומא אריכתא

יש לדעת שהחשש לכך שראש השנה הוא יומא אריכתא, היינו דווקא לחומרא, אבל לא לקולא. ומטעם זה מבואר בשו"ע (סי' תק"ג) שאין לבלש מיום טוב אחד לחברו ואפילו מיום ראשון של ראש השנה ליום שני, ע"י שם. וכן אין להביא מחזור ביום ראשון לצורך מחר, ואין להניח שתיה במקרה לצורך מחר, ואין לגלות ספר תורה ביום הראשון לצורך יום שני של ראש השנה.

ברכת "שהחיינו" בליל שני

לכתחילה יש ללבוש בגד חדש או להניח פרי חדש לאמירת "שהחיינו" בליל שני, ואם אין לו בגד או פרי חדש, יאמר "שהחיינו" גם בלא זה (שו"ע סי' ת"ר סעי' ב'), וה"ה לנשים בשעת הדלקת נרות שמברכות אז "שהחיינו" (משנ"ב סי"ק ד').

וכן הבעל תוקע ילבש בגד חדש בשעת התקיעות ביום השני ומ"מ אף אם אין לו יברך "שהחיינו" (למנהג בני אשכנז).

השומעים בנוגע לפרי חדש

בני הבית שיוצאים בקידוש של בעה"ב, יוצאים גם בברכת "שהחיינו" שמברך לצורך קדושת היום, ומכוון גם על הפרי, וע"כ לא יברכו "שהחיינו" כשיאכלו את הפרי (קובץ "מבית לוי"), ובכ"ה אינם חייבים לאכול מהפרי החדש, אלא שאם לא אוכלים יכוונו לצאת רק על הצד שחייבים משום קדושת היום.

אכילת פרי חדש שברכו עליו "שהחיינו"

אשה שמדליקה נרות בליל שני בבית, ובשעת ברכת "שהחיינו" כיוונה על פרי חדש שמונח לפניה, אם הולכת אח"כ לאכול בבית אחר, לכתחילה יש לה לקחת הפרי עמה ולאכול שם, כיון שבירכה על הפרי.

מתי אוכלים את הפרי החדש

אוכלים את הפרי החדש מיד לאחר קידוש לפני נטילת ידים לסעודה ("מטה אפרים" סי' ת"ר סעי' ו'), ונכון להקפיד לאכול פחות מכזית, וגם לא יהא בריה, שלא להיכנס לחשש ברכה אחרונה ("מטה אפרים" שם סעי' ו'), ולא לו הנוהגים כהרמ"א (סי' רע"א) שנוטלים ידים לפני קידוש יאכלו את הפרי החדש מיד לאחר אכילת "המוציא". אולם מנהג העולם לכו"ע לאכלם לאחר המוציא.

צום גדליה

מתענים למחרת ראש השנה, והוא תענית ציבור (שו"ע סי' תר"ב סי"א). אדם החושש שתעניתו בצום גדליה עלולה לגרום שלא יוכל להתענות ביום הכיפורים, פליגי בזה הפוסקים יש שסוברים שיש לו להתענות בצום גדליה ("אשל אברהם מבוטשא"ש" סי' תר"ב, ושו"ת "להורות נתן" ח"ח סי' ל"ב), ואם ביוה"כ לא יוכל להתענות נחשב לאנוס ופטור (עי' "שדה חמד" מערכת יוה"כ סי' ג' סי"ק י').

אולם הרבה נוטים כפוסקים, שעדיף שלא יתענה בצום גדליה, בכדי שיוכל לצום ביום הכיפורים שהוא תענית דאורייתא (שו"ת "הלכות קטנות" ח"א סי' ר"צ, שו"ת "ציץ אליעזר" ח"י סי' כ"ב, וע"ע שו"ת "באר משה" ח"ח סי' ל"ד שהעולם נהגו להקל ולא להתענות, ואם הכוונה לשם שמים בכדי שיכול לצום ביוה"כ אין גוערין בו).

"עננו"

קטן שלא מתענה לא יאמר "עננו" (דלא שייך לחנוכו על אמירת "עננו" כיון שגם בגדילתו מי שלא מתענה אינו אומר "עננו"). אבל קטן שמתענה שעות ומתפלל מנחה לפני האכילה, אפשר לחנוכו לומר "עננו" (שו"ת "שבט הלוי" ח"ח סי' קל"ג).

עשרת ימי תשובה

שכח "המלך הקדוש"

שאלה: שכח לומר "המלך הקדוש" ונזכר בברכת "אתה חונן וחזר לברכת "אתה קדוש", והמשיך עד הסוף, האם יצא או לא?

תשובה: בדיעבד לא יצא (שהרי חייבונו לחזור לתחילת שמו"ע), ויש לו לחזור ולהתפלל (וכדאי להתנות שאם יש צד שהוא כבר יצא, שיחיה תפילת נדבה).